

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства
та природокористування
Кафедра суспільних дисциплін

07/10-110М

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до семінарських занять з навчальної дисципліни
«Вікова психологія»
для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
за освітньо-професійною програмою «Психологія»
спеціальності С4 «Психологія»
денної та заочної форм навчання

Рекомендовано науково-
методичною радою
з якості ННІЕМ
Протокол № 3 від 18.11.2025 р.

Рівне – 2025

Методичні вказівки до семінарських занять з навчальної дисципліни «Вікова психологія» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за освітньо-професійною програмою «Психологія» спеціальності С4 «Психологія» денної та заочної форми навчання [Електронне видання] / Шпак С. Г. Рівне : НУВГП, 2025. 54 с.

Укладач: Шпак С. Г., кандидат психологічних наук, доцент кафедри суспільних дисциплін.

Відповідальний за випуск: Сокаль В. А., кандидат пед. наук, в.о. завідувача кафедри суспільних дисциплін..

Керівник групи забезпечення спеціальності С4 «Психологія» Шпак С. Г.

Попередня версія методичних вказівок: 07-10-67М

© С. Г. Шпак, 2025

© НУВГП, 2025

Вступ

Метою вивчення дисципліни «Вікова психологія» є формування у майбутнього фахівця загальних та професійних компетенцій системи загальної психологічної підготовки. Засвоєння студентами знань про вікові особливості розвитку особистості та способи надання психологічної допомоги на різних вікових етапах. Отримання певного власного досвіду професійної діяльності у відповідності з віковими та індивідуальними особливостями людей. Усвідомлення та відчуття закономірностей функціонування людської психіки і набуття навичок активно взаємодіяти та впливати на психіку іншої особистості, враховуючи її потенційні, вікові та індивідуальні психологічні особливості, прогнозувати її поведінку та вчинки тощо.

Завданнями курсу є:

- розкрити основні закони та закономірності психічного розвитку людини;
- дати знання про періодизацію психічного розвитку та шляхи вирішення цієї проблеми у психології;
- з'ясувати зміст та особливості психічного розвитку у різні вікові періоди;
- ознайомити студентів з віковими та індивідуальними особливостями людини;
- дати знання про наукові методи вивчення вікових особливостей;
- формувати уміння використовувати психологічні знання при організації роботи з людьми різного віку.
- розвинути навички встановлення контакту, партнерської взаємодії, візуальної психодіагностики, конструктивного підходу у вирішенні проблем соціальної взаємодії, покращення, корекції та розвитку власної комунікативної

компетентності у системі міжособистісних взаємин.

Вивчення навчальної дисципліни «Вікова психологія» спрямовано на формування таких компетенцій:

Інтегральна: здатність розв'язувати складні задачі і проблеми у сфері освіти та соціальної допомоги, що передбачає проведення способи надання психологічної допомоги на різних вікових етапах.

Загальні компетентності: здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях, знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності, здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями, навички міжособистісної взаємодії.

Фахові (спеціальні) компетентності спеціальності: здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології, здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків, здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел, здатність самостійно планувати, організовувати та здійснювати психологічне дослідження, здатність аналізувати та систематизувати одержані результати, формулювати аргументовані висновки та рекомендації, здатність здійснювати просвітницьку та психопрофілактичну роботу відповідно до запиту, здатність дотримуватися норм професійної етики, здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.

Очікувані результати навчання: аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання,

демонструвати розуміння закономірностей та особливостей розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань, обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел, формувати думку логічно, доступно, дискутувати, обстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до культуральних особливостей співрозмовника, складати та реалізовувати план консультативного процесу з урахуванням специфіки запиту та індивідуальних особливостей клієнта, встановлювати ефективність власних дій, емпатійно взаємодіяти, вступати у комунікацію, бути зрозумілим, толерантно ставитися до осіб, що мають інші культуральні чи гендерно-вікові особливості.

В результаті освоєння дисципліни студент повинен

знати:

- функції, види, мету і завдання вікової психології, основні категорії та методи вікової психології,
- вікову періодизацію психічного розвитку особи;
- теоретичні положення, які виконують методологічну функцію;
- вікові та індивідуальні особливості людини, поняття вікових криз та новоутворень;
- порушення психічного розвитку особи та шляхи вирішення цих проблем;
- організація психологічної роботи з людьми різного віку.

вміти:

- планувати та проводити психологічну та навчально-виховну роботу з людьми різного віку у відповідності з віковими та індивідуальними особливостями;

- розробляти програми вивчення психічного розвитку дітей та учнів;
- володіти навичками проведення психологічного обстеження та практичної обробки його результатів;
- підбирати інтерактивні ігри, різноманітні тренінгові вправи для розв’язання конкретних психологічних проблем.

2. Методичні поради для роботи над дисципліною

Зміст дисципліни реалізується опануванням трьох блоків: теоретичного, практичного та блоку самостійної роботи.

Напрямами самостійної роботи з вивчення курсу є: вивчення окремих тем та питань, підготовка фіксованих виступів, підготовка до семінарських занять.

Для розуміння студентами змісту курсу, системи семінарських занять та самостійного вивчення, форми підсумкового контролю вказівки містять програму навчальної дисципліни, теми і плани семінарських занять, теми самостійної роботи та вимоги до звіту про її виконання, індивідуальні завдання, питання до модульного контролю, рекомендовану (базову, допоміжну) літературу, інформаційні ресурси.

Для успішної підготовки до семінарського заняття розділ «Плани семінарських занять» містить тему, вид семінарського заняття, методи, які будуть застосовуватись в процесі проведення семінару, мотивацію навчання, мету, актуалізацію опорних знань, план, основні поняття, зміст узагальнення вивченого, завдання для підготовки до

семінарського заняття, контрольні запитання до теми та літературу з вказівкою сторінок вивчення відповідної теми.

З метою узагальнення вивченого, успішного виконання вправ, психологічних та контрольних тестів, студентам пропонується опрацювання конспекту лекції, рекомендованої літератури та контрольні запитання.

3. Програма навчальної дисципліни

Модуль 1

Змістовний модуль 1. Вікова психологія як наука

Тема 1. Вікова психологія як галузь психологічної науки

Вікова психологія як наука. Структура вікової психології. Функції вікової психології. Взаємозв'язки вікової психології з іншими галузями знання. Місце вікової психології в системі наукового знання. Зміст основних категорій вікової психології.

Основні поняття: вікова психологія (ВП), об'єкт та предмет вікової психології, вік, методи ВП, організаційні та емпіричні методи, основні та допоміжні методи.

Тема 2. Історичний розвиток вікової психології

Історія становлення вікової психології. Поняття розвитку і формування в контексті вікової психології. Проблема вікового розвитку у вітчизняній та зарубіжній психології.

Основні поняття: вікова психологія, теорії психічного розвитку, біологізаторські концепції, соціологізаторський

підхід, теорія конвергенції двох факторів, культурно-історична теорія психічного розвитку.

Тема 3. Теоретичні основи вікової психології

Загальні закономірності психічного розвитку. Рушійні сили розвитку психіки. Кризи та їх значення. Вікова періодизація. Проблема вікового розвитку у вітчизняній та зарубіжній психології. Періодизації розвитку. Сучасна вікова періодизація.

Основні поняття: розвиток, періодизація, основи періодизацій, періодизації за зовнішніми ознаками розвитку, періодизації за однією ознакою розвитку, періодизації на основі суттєвих ознак психічного розвитку.

Змістовний модуль 2. Психологія дитинства

Тема 4. Пренатальний період. Психічний розвиток дитини в період новонародженості (0-2 міс)

Пренатальний розвиток. Загальна характеристика. Фази пренатального розвитку. Період новонародженості (0-2 місяці). Криза новонародженості.

Основні поняття: перинатальний розвиток; гермінальна стадія; ембріональна стадія; фетальна стадія; монозиготні (дизиготні) близнята; плід; допоміжні структури; габітурація; імпринтінг; фактори психічного ризику до народження дитини.

Тема 5. Психічний розвиток дитини в немовлячому віці (2 міс-1 рік)

Соціальна ситуація розвитку і провідна діяльність немовляти. Розвиток у немовляти сприйняття. Розпізнавання немовлям інформації. Виокремлення немовлям категорій. Розвиток у немовлят пам'яті. Криза першого року життя.

Основні поняття: маніпуляція; предметна діяльність; сензитивний період розвитку мовлення; формування вищих психічних функцій; емоційна сфера; довільність дій; криза 1 року життя.

Тема 6. Психічний розвиток дитини в ранньому віці (1-3 роки)

Новоутворення дітей раннього віку. Соціальна ситуація в ранньому віці. Провідна діяльність дитини в ранньому віці. Розвиток психічних функцій в ранньому віці. Мова. Особливості розвитку особистості дитини в період від 1 до 3 років. Самосвідомість. Криза трьох років.

Основні поняття: соціальна ситуація розвитку; гра; сюжет гри; зміст гри; трудова діяльність; учбова діяльність; сенсорний розвиток; сенсорні еталони; довільність; мовлення; особистість; самосвідомість; самооцінка.

Тема 7. Психічний розвиток дитини в дошкільному віці (3-7 років)

Соціальна ситуація розвитку. Анатомо-фізіологічні особливості дитини дошкільного віку. Гра як провідна діяльність дитини в дошкільному віці. Сенсорний розвиток. Розумовий розвиток дошкільника. Особливості розвитку особистості дитини в період від 3 до 7 років. Новоутворення дітей дошкільного віку. Криза семи років

Основні поняття: новоутворення дошкільного дитинства; психологічна готовність до шкільного навчання; компоненти готовності; мотиваційна готовність; розумова готовність; емоційно-вольова готовність; проблеми шестирічних дітей.

Тема 8. Психологічні особливості розвитку молодшого школяра (7-11 років)

Психофізичний розвиток дитини молодшого шкільного віку. Навчання як провідна діяльність молодшого школяра. Місце гри в житті дітей молодшого шкільного віку. Новоутворення дітей молодшого шкільного віку. Розвиток та формування самосвідомості. Розвиток спонукальної сфери молодшого школяра. Особливості пізнавальної сфери молодшого школяра.

Основні поняття: учбова діяльність молодших школярів; структура учбової діяльності; формування учбової діяльності; розвиток пізнавальних психічних процесів; емоційно-вольова сфера; характерологічні особливості; самооцінка; рівень домагань.

Тема 9. Психологія підлітка (11-15 років)

Загальна характеристика психічного і особистісного розвитку підлітка. Соціальна ситуація розвитку підлітка. Провідна діяльність підлітка. Новоутворення підліткового віку. Розвиток самосвідомості у підлітковому віці. Розвиток спонукальної (мотиваційної) сфери підлітка. Педагогічно занедбані підлітки. Криза 13 років.

Основні поняття: статеве дозрівання; акселерація; важковиховуваність; криза 13 років; новоутворення підліткового віку; почуття дорослості; стосунки з однолітками; емансипація від дорослих; самосвідомість; самооцінка; особистісна рефлексія, імпульсивність поведінки; вольові якості; особистісна самоідентичність; ідеали особистості.

Модуль 2

Змістовний модуль 3. Психологія дорослості

Тема 10. Психологія ранньої і зрілої юності

Соціальна ситуація в період юності. Особливості фізичного розвитку. Характеристика учбово-професійної діяльності старшокласників. Формування особистості

старшокласника. Розвиток самосвідомості. Емоційний розвиток. Світогляд, переконання мотивація. Особливості спілкування у ранній юності. Особливості розумової діяльності у старшокласників. Психологічні особливості формування професійних інтересів, нахилів і здібностей у старшокласників. Загальна характеристика періоду зрілої юності.

Основні поняття: фізичний розвиток старшокласників; самовизначення; емоційна автономність; потреба у відокремленні та в належності до певної групи; зростаюча індивідуалізація; міжстатеві взаємини; емоційно-вольова сфера; самосвідомість; відкриття для себе власного внутрішнього світу; особистісна ідентичність; етапи у розвитку ідентичності; самооцінка.

Тема 11. Психологія ранньої і зрілої дорослості

Загальна характеристика дорослості. Періодизація психічного розвитку дорослої людини. Розвиток психічних процесів у періоди дорослості. Загальна характеристика раннього дорослого віку. Особливості розвитку особистості раннього дорослого віку. Загальна характеристика зрілого дорослого віку.

Основні поняття: дорослість, зрілість, самоактуалізація, періодизації дорослості, соціальна ситуація розвитку дорослої людини, провідна діяльність, пізнавальні функції, нормативні кризи дорослості, особистісні та соціальні кризи.

Тема 12. Особливості психічного розвитку особистості в період старіння

Старість як етап онтогенезу. Самосвідомість в період старості. Особливості життєдіяльності людини у старості. Мотивація. Емоційна сфера людини у старості. Особливості пізнавальних процесів у старості. Фізіологічні обмеження і

особливості поведінки людей похилого віку. Особистість і здоров'я старих людей.

Основні поняття: старіння як явище, геронтопсихологія, біологічні теорії старіння, соціальні теорії старості, старість як когнітивна проблема, комплексні теорії старіння, криза старшого віку, ставлення до власного старіння, Я-концепція у пізньому віці, типи особистості в період старіння та старості.

Вивчення курсу передбачає проведення лекційних, семінарських, практичних та лабораторних занять, самостійну роботу студентів, використання різних форм контролю рівня знань студентів (виконання контрольних та творчих робіт, захист рефератів, співбесіда з окремих тем (питань теми), вибір адекватних методик для проведення дослідної роботи з дітьми різного віку, проведення атестації, заліку).

Велика увага приділяється розвитку наукового творчого мислення студентів, чому сприяють завдання для самостійної роботи.

4. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1.	Вікова психологія як галузь психологічної науки	2	2
2.	Історичний розвиток вікової психології	2	-
3.	Теоретичні основи вікової психології	2	-
4.	Пренатальний період. Психічний розвиток дитини в період новонародженості (0-2 міс)	2	-
5.	Психічний розвиток дитини в немовлячому віці (2 міс-1 рік)	2	-
6.	Психічний розвиток дитини в ранньому віці (1-3 роки)	2	2
7.	Психічний розвиток дитини в дошкільному віці (3-7 років)	2	-
8.	Психологічні особливості розвитку молодшого школяра (7-11 років)	2	2
9.	Психологія підлітка (11-15 років)	2	2
10	Психологія ранньої і зрілої юності	2	-
11	Психологія ранньої і зрілої дорослості	2	2
12	Особливості психічного розвитку особистості в період старіння	2	-
	Разом	24	10

5. Плани семінарських занять

Семінарське заняття № 1

Тема: *Вікова психологія як галузь психологічної науки*

Вид заняття: семінар-розгорнута бесіда.

Методи: бесіда, діагностика знань, перегляд мультимедійних презентацій, психологічне дослідження, самостійна робота.

Мотивація навчання: особистісне і професійне самовдосконалення.

Мета: *знати* предмет і завдання, етапи розвитку вікової психології як науки, наукові школи (напрямки) сучасної вікової психології, структуру та функції вікової психології, взаємозв'язки вікової психології з іншими галузями знання, місце вікової психології в системі наукового знання та зміст основних категорій вікової психології.

вміти здійснювати порівняльний аналіз теорій сучасної вікової психології, обґрунтовувати доцільність використання методів досліджень.

Актуалізація опорних знань: контрольні запитання (тестовий контроль) до теми «Вікова психологія як галузь психологічної науки».

План

1. Предмет і завдання, етапи розвитку вікової психології як науки.
2. Структура, функції вікової психології та зміст основних категорій вікової психології.
3. Взаємозв'язки вікової психології з іншими галузями знання.
4. Місце вікової психології в системі наукового знання та зміст основних категорій вікової.

Основні поняття: вікова психологія (ВП), об'єкт та предмет вікової психології, вік, методи ВП, організаційні та емпіричні методи, основні та допоміжні методи.

Узагальнення вивченого: виконання вправ, робота з психологічними тестами

Завдання для підготовки до семінарського заняття:

I. З метою узагальнення вивченого, успішного виконання вправ, психологічних та контрольних тестів, опрацювавши конспект лекції та рекомендовану літературу, знати відповіді на запропоновані запитання.

Контрольні запитання до теми

1. Дайте визначення вікової психології як галузі психологічної науки.
2. Назвіть етапи розвитку вікової психології.
3. Назвіть наукові напрями, предмет, об'єкт, завдання вікової психології.
4. Охарактеризуйте структуру, функції та основні категорії вікової психології.
5. Охарактеризуйте зв'язок вікової психології з іншими науками.
6. Охарактеризуйте методологічні засади вікової психології.
7. Назвіть та охарактеризуйте методи дослідження у віковій психології.

II. Опрацювавши рекомендовану літературу, законспектувати та підготувати виступи відповідно до плану семінарського заняття.

Список рекомендованих джерел

1. Василенко Л., Савчин М. Вікова психологія. Київ : Академія, 2024. 384 с.
2. Кацавець Р. С. Вікова психологія : навчальний посібник / 2-ге вид., доп. Київ : Алерта, 2024. 142 с.

3. Сахно П. І., Теслик Н. М. Вікова психологія : конспект лекцій. Суми : Сумський державний університет, 2024. 190 с.
4. Сергеєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасека О. В. Вікова психологія : навчальний посібник. Київ : Алерта, 2020. 376 с.
5. Скрипченко О. В., Волинська Л. В., Огороднійчук З. В. Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. Київ : Просвіта, 2019. 113 с.

Семінарське заняття № 2

Тема: *Історичний розвиток вікової психології*

Вид заняття: семінар-розгорнута бесіда

Методи: бесіда, діагностика знань, перегляд мультимедійних презентацій, психологічне дослідження, самостійна робота

Мотивація навчання особистісне і професійне самовдосконалення

Мета: *знати* історію становлення вікової психології, поняття розвитку і формування в контексті вікової психології, проблеми вікового розвитку у вітчизняній та зарубіжній психології, основні вітчизняні та зарубіжні підходи до вивчення особистості.

вміти визначати поняття розвитку і формування в контексті вікової психології.

Актуалізація опорних знань: контрольні запитання до теми «Історичний розвиток вікової психології».

План

1. Історія становлення вікової психології.
2. Поняття розвитку і формування, в контексті вікової психології.
3. Проблеми вікового розвитку у вітчизняній та зарубіжній психології.

4. Основні вітчизняні та зарубіжні підходи до вивчення особистості.

Основні поняття: вікова психологія, теорії психічного розвитку, біологізаторські концепції, соціологізаторський підхід, теорія конвергенції двох факторів, культурно-історична теорія психічного розвитку.

Узагальнення вивченого: виконання вправ, робота з психологічними тестами.

Завдання для підготовки до семінарського заняття:

I. З метою узагальнення вивченого, успішного виконання вправ, психологічних та контрольних тестів, опрацювавши конспект лекції та рекомендовану літературу, знати відповіді на запропоновані запитання.

Контрольні запитання до теми

1. Розкрийте співвідношення понять «розвиток» і «формування» в контексті вікової психології.
2. Охарактеризуйте основні вітчизняні та зарубіжні підходи до вивчення вікової психології.
3. Проаналізуйте проблеми вікового розвитку у вітчизняній та зарубіжній психології.
4. Охарактеризуйте особливості вікового розвитку у вітчизняній психології на сучасному етапі.
5. Які шляхи формування і розвитку особистості?

II. Опрацювавши рекомендовану літературу, законспектувати та підготувати виступи відповідно до плану семінарського заняття.

Список рекомендованих джерел

1. Василенко Л., Савчин М. Вікова психологія. Київ : Академія, 2024. 384 с.
2. Кацавець Р. С. Вікова психологія : навчальний посібник / 2-ге вид., доп. Київ : Алерта, 2024. 142 с.

3. Сахно П. І., Теслик Н. М. Вікова психологія : конспект лекцій. Суми : Сумський державний університет, 2024. 190 с.
4. Сергеєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасека О. В. Вікова психологія : навчальний посібник. Київ : Алерта, 2020. 376 с.
5. Скрипченко О. В., Волинська Л. В., Огороднійчук З. В. Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. Київ : Просвіта, 2019. 113 с.

Семінарське заняття № 3

Тема: *Теоретичні основи вікової психології*

Вид заняття: семінар - розгорнута бесіда.

Методи: бесіда, діагностика знань, перегляд мультимедійних презентацій, психологічне дослідження, самостійна робота.

Мотивація навчання: особистісне і професійне самовдосконалення

Мета: *знати* основні загальні закономірності психічного розвитку, рушійні сили розвитку психіки, поняття «криза» та її значення, поняття «вікова періодизація». Проблема вікового розвитку у вітчизняній та зарубіжній психології. Періодизації розвитку. Сучасна вікова періодизація.

вміти використовувати поняття «криза» та «вікова періодизація» в власних дослідженнях.

Актуалізація опорних знань: контрольні запитання до теми «Теоретичні основи вікової психології».

План

1. Загальні закономірності психічного розвитку.
2. Рушійні сили розвитку психіки.
3. Поняття «криза» та «вікова періодизація».

4. Проблема вікового розвитку у вітчизняній та зарубіжній психології.

Основні поняття: розвиток, періодизація, основи періодизацій, періодизації за зовнішніми ознаками розвитку, періодизації за однією ознакою розвитку, періодизації на основі суттєвих ознак психічного розвитку, вікова криза.

Узагальнення вивченого: виконання вправ, робота з психологічними тестами, тестовий контроль знань.

Завдання для підготовки до семінарського заняття:

I. З метою узагальнення вивченого, успішного виконання вправ, психологічних та контрольних тестів, опрацювавши конспект та рекомендовану літературу, знати відповіді на запропоновані запитання.

Контрольні питання до теми

1. Охарактеризуйте основні загальні закономірності психічного розвитку.
2. Визначіть критерії рушійних сил розвитку психіки.
3. Охарактеризуйте поняття «вікова криза» та її значення.
4. Охарактеризуйте поняття «вікова періодизація».
5. Проаналізуйте проблеми вікового розвитку у вітчизняній та зарубіжній психології.
6. Проаналізуйте особливості сучасної вікової періодизації.

II. Відповідно до плану семінарського заняття, опрацювавши рекомендовану літературу, законспектувати та підготувати виступи.

Список рекомендованих джерел

1. Василенко Л., Савчин М. Вікова психологія. Київ : Академія, 2024. 384 с.
2. Кацавець Р. С. Вікова психологія : навчальний посібник / 2-ге вид., доп. Київ : Алерта, 2024. 142 с.

3. Сахно П. І., Теслик Н. М. Вікова психологія : конспект лекцій. Суми : Сумський державний університет, 2024. 190 с.
4. Сергеєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасека О. В. Вікова психологія : навчальний посібник. Київ : Алерта, 2020. 376 с.
5. Скрипченко О. В., Волинська Л. В., Огороднійчук З. В. Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. Київ : Просвіта, 2019. 113 с.

Семінарське заняття № 4

Тема: *Пренатальний період. Психічний розвиток дитини в період новонародженості (0-2 міс)*

Вид заняття: семінар – практикум.

Методи: бесіда, діагностика знань, перегляд мультимедійних презентацій, психологічне дослідження, самостійна робота, перегляд науково-популярного фільму.

Мотивація навчання особистісне і професійне самовдосконалення

Мета: *знати* основні психологічні категорії пренатального розвитку та загальну характеристику пренатального розвитку, основні психологічні категорії періоду новонародженості (0-2 місяці) та кризи новонародженості.

вміти визначати особливості пренатального розвитку та періоду новонародженості (0-2 місяці).

Актуалізація опорних знань: контрольні запитання (тестовий контроль) до теми «Пренатальний період. Психічний розвиток дитини в період новонародженості (0-2 міс)».

План

1. Пренатальний розвиток.
2. Загальна характеристика пренатального розвитку.

3. Фази пренатального розвитку.
4. Загальна характеристика періоду новонародженості (0-2 місяці).
5. Криза новонародженості.

Основні поняття: перинатальний розвиток; гермінальна стадія; ембріональна стадія; фетальна стадія; монозиготні (дизиготні) близнята; плід; допоміжні структури; габітурація; імпринтінг; фактори психічного ризику до народження дитини.

Узагальнення вивченого: виконання вправ, робота з психологічними тестами

Завдання для підготовки до семінарського заняття:

I. З метою узагальнення вивченого, успішного виконання вправ, психологічних та контрольних тестів, опрацювавши конспект лекції та рекомендовану літературу, знати відповіді на запропоновані запитання.

Контрольні запитання до теми

1. Охарактеризуйте основні психологічні категорії пренатального розвитку.
2. Проаналізуйте загальну характеристику пренатального розвитку.
3. Охарактеризуйте основні психологічні категорії періоду новонародженості (0-2 місяці).
4. Назвіть основні новоутворення кризи новонародженості.
5. Охарактеризуйте ознаки кризи новонародженості.
6. Проаналізуйте базові потреби та соціальну ситуацію розвитку періоду новонародженості провідна діяльність.
7. Проаналізуйте особливості провідної діяльності дитини в період новонародженості провідна діяльність.

II. Опрацювавши рекомендовану літературу, законспектувати та підготувати виступи відповідно до плану семінарського заняття.

Список рекомендованих джерел

1. Василенко Л., Савчин М. Вікова психологія. Київ : Академія, 2024. 384 с.
2. Кацавець Р. С. Вікова психологія : навчальний посібник / 2-ге вид., доп. Київ : Алерта, 2024. 142 с.
3. Сахно П. І., Теслик Н. М. Вікова психологія : конспект лекцій. Суми : Сумський державний університет, 2024. 190 с.
4. Сергєєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасека О. В. Вікова психологія : навчальний посібник. Київ : Алерта, 2020. 376 с.
5. Скрипченко О. В., Волинська Л. В., Огороднійчук З. В. Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. Київ : Просвіта, 2019. 113 с.

Семінарське заняття № 5

Тема: *Психічний розвиток дитини в немовлячому віці (2 міс-1 рік)*

Вид заняття: семінар - практикум

Методи: бесіда, діагностика знань, перегляд мультимедійних презентацій, психологічне дослідження, самостійна робота, перегляд науково-популярного фільму.

Мотивація навчання особистісне і професійне самовдосконалення

Мета: *знати* соціальну ситуацію розвитку і провідну діяльність немовляти, поняття «криза першого року життя».

вміти використовувати форми і методи діагностики психічного розвитку в немовлячому віці.

Актуалізація опорних знань: контрольні запитання (тестовий контроль) до теми «Психічний розвиток дитини в немовлячому віці (2 міс-1 рік)».

План

1. Соціальна ситуація розвитку і провідна діяльність немовляти.

2. Розвиток у немовляти сприйняття. Розпізнавання немовлям інформації.
3. Виокремлення немовлям категорій.
4. Розвиток у немовлят пам'яті.
5. Криза першого року життя.

Основні поняття: маніпуляція; предметна діяльність; сензитивний період розвитку мовлення; формування вищих психічних функцій; емоційна сфера; довільність дій; криза 1 року життя.

Узагальнення вивченого: виконання вправ, робота з психологічними тестами

Завдання для підготовки до семінарського заняття:

I. З метою узагальнення вивченого, успішного виконання вправ, психологічних та контрольних тестів, опрацювавши конспект лекції та рекомендовану літературу, знати відповіді на запропоновані запитання.

Контрольні запитання до теми

1. Проаналізуйте загальну характеристику розвитку немовляти.
2. Охарактеризуйте соціальну ситуацію розвитку і провідну діяльність немовляти.
3. Проаналізуйте розвиток у немовляти сприйняття. Охарактеризуйте розпізнавання немовлям інформації.
4. Охарактеризуйте виокремлення немовлям категорій.
5. Проаналізуйте розвиток у немовлят пам'яті.
6. Назвіть основні новоутворення кризи першого року життя.

II. Опрацювавши рекомендовану літературу, законспектувати та підготувати виступи відповідно до плану семінарського заняття.

Список рекомендованих джерел

1. Василенко Л., Савчин М. Вікова психологія. Київ : Академія, 2024. 384 с.

2. Кацавець Р. С. Вікова психологія : навчальний посібник / 2-ге вид., доп. Київ : Алерта, 2024. 142 с.
3. Сахно П. І., Теслик Н. М. Вікова психологія : конспект лекцій. Суми : Сумський державний університет, 2024. 190 с.
4. Сергєєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасека О. В. Вікова психологія : навчальний посібник. Київ : Алерта, 2020. 376 с.
5. Скрипченко О. В., Волинська Л. В., Огороднійчук З. В. Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. Київ : Просвіта, 2019. 113 с.

Семінарське заняття № 6

Тема: *Психічний розвиток дитини в ранньому віці (1-3 роки).*

Вид заняття: семінар – практикум.

Методи: бесіда, діагностика знань, перегляд мультимедійних презентацій, психологічне дослідження, самостійна робота, перегляд науково-популярного фільму.

Мета: *знати* соціальну ситуацію розвитку та провідну діяльність дитини в ранньому віці, розвиток психічних функцій в ранньому віці та особливості розвитку особистості дитини в період від 1 до 3 років.

вміти використовувати форми і методи діагностики психічного розвитку дитини в період від 1 до 3 років.

Мотивація навчання особистісне і професійне самовдосконалення

Актуалізація опорних знань: контрольні запитання до теми

План

1. Соціальна ситуація розвитку і провідна діяльність дитини в ранньому віці.
2. Розвиток психічних функцій в ранньому віці. Мова.

3. Особливості розвитку особистості дитини в період від 1 до 3 років. Самосвідомість.
4. Криза трьох років. Новоутворення дітей раннього віку.

Основні поняття: соціальна ситуація розвитку; гра; сюжет гри; зміст гри; трудова діяльність; учбова діяльність; сенсорний розвиток; сенсорні еталони; довільність; мовлення; особистість; самосвідомість; самооцінка.

Узагальнення вивченого: діагностика знань, виконання вправ, робота з психологічними тестами, тестовий контроль знань.

Завдання для підготовки до семінарського заняття:

I. З метою узагальнення вивченого, успішного виконання вправ, психологічних та контрольних тестів, опрацювавши конспект та рекомендовану літературу, знати відповіді на запропоновані запитання.

Контрольні запитання до теми

1. Проаналізуйте загальну характеристику розвитку дитини в період від 1 до 3 років.
2. Охарактеризуйте соціальну ситуацію розвитку і провідну діяльність дитини в період від 1 до 3 років.
3. Проаналізуйте розвиток психічних функцій в ранньому віці.
4. Охарактеризуйте розвиток самосвідомості в ранньому віці.
5. Проаналізуйте розвиток мови в ранньому віці.
6. Назвіть основні новоутворення кризи 3 років.

II. Опрацювавши рекомендовану літературу, законспектувати та підготувати виступи відповідно до плану семінарського заняття.

Список рекомендованих джерел

1. Василенко Л., Савчин М. Вікова психологія. Київ : Академія, 2024. 384 с.

2. Кацавець Р. С. Вікова психологія : навчальний посібник / 2-ге вид., доп. Київ : Алерта, 2024. 142 с.
3. Сахно П. І., Теслик Н. М. Вікова психологія : конспект лекцій. Суми : Сумський державний університет, 2024. 190 с.
4. Сергєєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасека О. В. Вікова психологія : навчальний посібник. Київ : Алерта, 2020. 376 с.
5. Скрипченко О. В., Волинська Л. В., Огороднійчук З. В. Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. Київ : Просвіта, 2019. 113 с.

Семінарське заняття № 7

Тема: *Психічний розвиток дитини в дошкільному віці (3-7 років)*

Вид заняття: семінар-практикум.

Методи: бесіда, діагностика знань, перегляд мультимедійних презентацій, психологічне дослідження, самостійна робота, перегляд науково-популярного фільму.

Мотивація навчання особистісне і професійне самовдосконалення

Мета: *знати* соціальну ситуацію розвитку та провідну діяльність дитини в дошкільному віці, розвиток психічних функцій в дошкільному віці та особливості розвитку особистості дитини в дошкільному віці.

вміти використовувати форми і методи діагностики психічного розвитку дитини в дошкільному віці.

Актуалізація опорних знань: контрольні запитання (тестовий контроль) до теми «Психічний розвиток дитини в дошкільному віці (3-7 років)».

План

1. Соціальна ситуація розвитку та анатомо-фізіологічні особливості дитини дошкільного віку.
2. Гра як провідна діяльність дитини в дошкільному віці.

3. Сенсорний розвиток та розумовий розвиток дошкільника.
4. Особливості розвитку особистості дитини в період від 3 до 7 років.
5. Новоутворення дітей дошкільного віку. Криза семи років.

Основні поняття: новоутворення дошкільного дитинства; психологічна готовність до шкільного навчання; компоненти готовності; мотиваційна готовність; розумова готовність; емоційно-вольова готовність; проблеми шестирічних дітей.

Узагальнення вивченого: виконання вправ, робота з психологічними тестами.

Завдання для підготовки до семінарського заняття:

I. З метою узагальнення вивченого, успішного виконання вправ, психологічних та контрольних тестів, опрацювавши конспект лекції та рекомендовану літературу, знати відповіді на запропоновані запитання.

Контрольні запитання до теми

1. Проаналізуйте загальну характеристику розвитку дитини в період від 3 до 7 років.
2. Охарактеризуйте соціальну ситуацію розвитку і провідну діяльність дитини в період від 3 до 7 років.
3. Проаналізуйте розвиток психічних функцій в дошкільному віці.
4. Охарактеризуйте розвиток самосвідомості в дошкільному віці.
5. Проаналізуйте розвиток мови в дошкільному віці.
6. Назвіть основні новоутворення кризи 7 років.

II. Опрацювавши рекомендовану літературу, законспектувати та підготувати виступи відповідно до плану семінарського заняття.

Список рекомендованих джерел

Василенко Л., Савчин М. Вікова психологія. Київ : Академія, 2024. 384 с.

2. Кацавець Р. С. Вікова психологія : навчальний посібник / 2-ге вид., доп. Київ : Алерта, 2024. 142 с.
3. Сахно П. І., Теслик Н. М. Вікова психологія : конспект лекцій. Суми : Сумський державний університет, 2024. 190 с.
4. Сергєєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасека О. В. Вікова психологія : навчальний посібник. Київ : Алерта, 2020. 376 с.
5. Скрипченко О. В., Волинська Л. В., Огороднійчук З. В. Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. Київ : Просвіта, 2019. 113 с.

Семінарське заняття № 8

Тема: *Психологічні особливості розвитку молодшого школяра (7-11 років)*

Вид заняття: семінар-практикум

Методи: бесіда, діагностика знань, перегляд мультимедійних презентацій, психологічне дослідження, самостійна робота, перегляд науково-популярного фільму.

Мета: *знати* соціальну ситуацію розвитку та провідну діяльність молодшого школяра, розвиток психічних функцій в молодшого школяра та особливості розвитку особистості дитини в молодшому шкільному віці.

вміти використовувати форми і методи діагностики психічного розвитку дитини в молодшому шкільному віці.

Мотивація навчання особистісне і професійне самовдосконалення

Актуалізація опорних знань: контрольні запитання (тестовий контроль) до теми «Психологічні особливості розвитку молодшого школяра (7-11 років)».

План

1. Психофізичний розвиток дитини молодшого шкільного віку.
2. Навчання як провідна діяльність молодшого школяра.

3. Місце гри в житті дітей молодшого шкільного віку.
4. Новоутворення дітей молодшого шкільного віку.
5. Розвиток та формування самосвідомості.
6. Розвиток спонукальної сфери молодшого школяра.
7. Особливості пізнавальної сфери молодшого школяра.
8. Розвиток емоційно-вольової сфери в молодшому шкільному віці.

Основні поняття: учбова діяльність молодших школярів; структура учбової діяльності; формування учбової діяльності; розвиток пізнавальних психічних процесів; емоційно-вольова сфера; характерологічні особливості; самооцінка; рівень домагань.

Узагальнення вивченого: діагностика знань, виконання вправ, робота з психологічними тестами.

Завдання для підготовки до семінарського заняття:

I. З метою узагальнення вивченого, успішного виконання вправ, психологічних та контрольних тестів, опрацювавши конспект лекції та рекомендовану літературу, знати відповіді на запропоновані запитання.

Контрольні запитання до теми

1. Проаналізуйте загальну характеристику розвитку молодшого школяра
2. Охарактеризуйте соціальну ситуацію розвитку і провідну діяльність молодшого школяра.
3. Проаналізуйте розвиток психічних функцій в молодшому шкільному віці.
4. Охарактеризуйте розвиток пізнавальних психічних процесів в молодшому шкільному віці.
5. Охарактеризуйте розвиток емоційно-вольової сфери в молодшому шкільному віці.
6. Розкрийте характерологічні особливості, рівень самооцінки та рівень домагань молодшого школяра.
7. Назвіть основні новоутворення кризи (10-11 років).

II. Опрацювавши рекомендовану літературу, законспектувати та підготувати виступи відповідно до плану семінарського заняття.

Список рекомендованих джерел

1. Василенко Л., Савчин М. Вікова психологія. Київ : Академія, 2024. 384 с.
2. Кацавець Р. С. Вікова психологія : навчальний посібник / 2-ге вид., доп. Київ : Алерта, 2024. 142 с.
3. Сахно П. І., Теслик Н. М. Вікова психологія : конспект лекцій. Суми : Сумський державний університет, 2024. 190 с.
4. Сергєєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасека О. В. Вікова психологія : навчальний посібник. Київ : Алерта, 2020. 376 с.
5. Скрипченко О. В., Волинська Л. В., Огороднійчук З. В. Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. Київ : Просвіта, 2019. 113 с.

Семінарське заняття № 9

Тема: *Психологія підлітка (11-15 років)*

Вид заняття: семінар-практикум, модульний контроль №1.

Методи: бесіда, діагностика знань, перегляд мультимедійних презентацій, самостійна робота - модульний контроль №1.

Мета: *знати* соціальну ситуацію розвитку та провідну діяльність підлітка, розвиток психічних функцій та особливості розвитку особистості дитини в підлітковому віці.

вміти використовувати форми і методи діагностики психічного розвитку дитини в підлітковому віці.

Мотивація навчання: особистісне і професійне самовдосконалення.

Актуалізація опорних знань: контрольні запитання (тестовий контроль) до теми «Психологія підлітка (11-15 років)».

План

1. Загальна характеристика психічного і особистісного розвитку підлітка.
2. Соціальна ситуація розвитку підлітка.
3. Провідна діяльність підлітка.
4. Новоутворення підліткового віку
5. Розвиток самосвідомості у підлітковому віці.
6. Розвиток спонукальної (мотиваційної) сфери підлітка.
7. Педагогічно занедбані підлітки.
8. Особливості кризи 13 років.

Основні поняття: статеве дозрівання; акселерація; важковиховуваність; криза 13 років; новоутворення підліткового віку; почуття дорослості; стосунки з однолітками; емансипація від дорослих; самосвідомість; самооцінка; особистісна рефлексія, імпульсивність поведінки; вольові якості; особистісна самоідентичність; ідеали особистості.

Узагальнення вивченого: діагностика знань, виконання вправ, робота з психологічними тестами.

Завдання для підготовки до семінарського заняття:

I. З метою узагальнення вивченого, успішного виконання вправ, психологічних та контрольних тестів, опрацювавши конспект лекції та рекомендовану літературу, знати відповіді на запропоновані запитання.

Контрольні запитання до теми

1. Розкрийте загальну характеристику психічного і особистісного розвитку підлітка.
2. Охарактеризуйте соціальну ситуацію розвитку підлітка.
3. Охарактеризуйте провідну діяльність підлітка.
4. Назвіть новоутворення підліткового віку

5. Охарактеризуйте розвиток самосвідомості у підлітковому віці.
6. Охарактеризуйте розвиток спонукальної (мотиваційної) сфери підлітка
7. Визначіть ознаки педагогічно занедбаних підлітків.
8. Охарактеризуйте особливості кризи 13 років.

II. Опрацювавши рекомендовану літературу, законспектувати та підготувати виступи відповідно до плану семінарського заняття, підготуватися до модульного контролю.

Список рекомендованих джерел

1. Василенко Л., Савчин М. Вікова психологія. Київ : Академія, 2024. 384 с.
2. Кацавець Р. С. Вікова психологія : навчальний посібник / 2-ге вид., доп. Київ : Алерта, 2024. 142 с.
3. Сахно П. І., Теслик Н. М. Вікова психологія : конспект лекцій. Суми : Сумський державний університет, 2024. 190 с.
4. Сергеєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасека О. В. Вікова психологія : навчальний посібник. Київ : Алерта, 2020. 376 с.
5. Скрипченко О. В., Волинська Л. В., Огороднійчук З. В. Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. Київ : Просвіта, 2019. 113 с.

Модуль 2

Змістовний модуль 3. Психологія дорослості

Семінарське заняття № 10

Тема: *Психологія ранньої та зрілої юності*

Вид заняття: семінар-практикум.

Методи: бесіда, діагностика знань, перегляд мультимедійних презентацій, психологічне дослідження, самостійна робота, перегляд науково-популярного фільму.

Мета: *знати* соціальну ситуацію розвитку та провідну діяльність ранньої юності, розвиток психічних функцій та особливості розвитку особистості людини в період ранньої юності, соціальну ситуацію розвитку та провідну діяльність зрілої юності, розвиток психічних функцій та особливості розвитку особистості в період зрілої юності.

вміти використовувати форми і методи діагностики психічного розвитку дитини в віці ранньої юності, використовувати форми і методи діагностики психічного розвитку дитини в віці зрілої юності.

Мотивація навчання: особистісне і професійне самовизначення та самовдосконалення

Актуалізація опорних знань: контрольні запитання (тестовий контроль) до теми «Психологія ранньої та зрілої юності».

План

1. Загальна характеристика психічного і особистісного розвитку в період ранньої юності.
2. Характеристика учбово-професійної діяльності старшокласників.
3. Формування особистості старшокласника.
4. Соціальна ситуація розвитку та провідна діяльність старшокласника.
5. Особливості спілкування у ранній юності.
6. Особливості розумової діяльності у старшокласників.
7. Психологічні особливості формування професійних інтересів, нахилів і здібностей у старшокласників.
8. Загальна характеристика психічного і особистісного розвитку в період зрілої юності.
9. Характеристика професійної діяльності особистості в період зрілої юності.
10. Соціальна ситуація розвитку та провідна діяльність особистості в період зрілої юності.

11. Особливості спілкування в період зрілої юності.
12. Особливості розумової діяльності у особистості в період зрілої юності.
13. Психологічні особливості формування професійних інтересів, нахилів і здібностей у особистості в період зрілої юності.

Основні поняття: фізичний розвиток старшокласників; самовизначення; емоційна автономність; потреба у відокремленні та в належності до певної групи; зростаюча індивідуалізація; міжстатеві взаємини; емоційно-вольова сфера; самосвідомість; відкриття для себе власного внутрішнього світу; особистісна ідентичність; етапи у розвитку ідентичності; самооцінка.

Узагальнення вивченого: діагностика знань, виконання вправ, робота з психологічними тестами.

Завдання для підготовки до семінарського заняття:

I. З метою узагальнення вивченого, успішного виконання вправ, психологічних та контрольних тестів, опрацювавши конспект лекції та рекомендовану літературу, знати відповіді на запропоновані запитання.

Контрольні запитання до теми

1. Розкрийте загальну характеристику психічного і особистісного розвитку в період ранньої юності.
2. Охарактеризуйте соціальну ситуацію розвитку старшокласників.
3. Охарактеризуйте особливості учбово-професійної діяльності старшокласників.
4. Охарактеризуйте розвиток самосвідомості у підлітковому віці.
5. Визначіть особливості спілкування у ранній юності.
6. Охарактеризуйте особливості розумової діяльності у старшокласників.

7. Охарактеризуйте психологічні особливості формування професійних інтересів, нахилів і здібностей у старшокласників.
8. Розкрийте загальну характеристику психічного і особистісного розвитку в період зрілої юності.
9. Охарактеризуйте соціальну ситуацію розвитку старшокласників. особистості в період зрілої юності
10. Охарактеризуйте особливості професійної діяльності особистості в період зрілої юності
11. Охарактеризуйте розвиток самосвідомості особистості в період зрілої юності
12. Визначіть особливості спілкування особистості в період зрілої юності
13. Охарактеризуйте особливості розумової діяльності особистості в період зрілої юності
14. Охарактеризуйте психологічні особливості формування професійних інтересів, нахилів і здібностей особистості в період зрілої юності

II. Опрацювавши рекомендовану літературу, законспектувати та підготувати виступи відповідно до плану семінарського заняття.

Список рекомендованих джерел

1. Василенко Л., Савчин М. Вікова психологія. Київ : Академія, 2024. 384 с.
2. Кацавець Р. С. Вікова психологія : навчальний посібник / 2-ге вид., доп. Київ : Алерта, 2024. 142 с.
3. Сахно П. І., Теслик Н. М. Вікова психологія : конспект лекцій. Суми : Сумський державний університет, 2024. 190 с.
4. Сергеєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасека О. В. Вікова психологія : навчальний посібник. Київ : Алерта, 2020. 376 с.

5. Скрипченко О. В., Волинська Л. В., Огороднійчук З. В. Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. Київ : Просвіта, 2019. 113 с.

Семінарське заняття № 11

Тема: *Психологія особистості в період ранньої та зрілої дорослості*

Вид заняття: семінар-практикум.

Методи: бесіда, діагностика знань, перегляд мультимедійних презентацій, психологічне дослідження, самостійна робота, перегляд науково-популярного фільму.

Мета: *знати* соціальну ситуацію розвитку та провідну діяльність особистості в період ранньої дорослості, розвиток психічних функцій та особливості розвитку особистості в період ранньої дорослості, соціальну ситуацію розвитку та провідну діяльність особистості в період зрілої дорослості, розвиток психічних функцій та особливості розвитку особистості в період зрілої дорослості.

вміти використовувати форми і методи діагностики психічного розвитку людини в віці ранньої дорослості, використовувати форми і методи діагностики психічного розвитку людини в віці зрілої дорослості.

Мотивація навчання: особистісне і професійне самовдосконалення.

Актуалізація опорних знань: контрольні запитання (тестовий контроль) до теми «Психологія особистості в період ранньої та зрілої дорослості».

План

1. Загальна характеристика психічного і особистісного розвитку особистості в період ранньої дорослості.
2. Характеристика професійної діяльності особистості в період ранньої дорослості.

3. Соціальна ситуація розвитку та провідна діяльність особистості в період ранньої дорослості.
4. Особливості спілкування особистості в період зрілої дорослості.
5. Психологічні особливості формування професійних інтересів, нахилів і здібностей у особистості в період ранньої дорослості.
6. Загальна характеристика психічного і особистісного розвитку особистості в період зрілої дорослості.
7. Характеристика професійної діяльності особистості в період зрілої дорослості.
8. Соціальна ситуація розвитку та провідна діяльність особистості в період зрілої дорослості.
9. Особливості спілкування особистості в період зрілої дорослості.
10. Психологічні особливості формування професійних інтересів, нахилів і здібностей у особистості в період зрілої дорослості.

Основні поняття: дорослість, самоактуалізація, періодизації дорослості, соціальна ситуація розвитку дорослої людини, провідна діяльність, пізнавальні функції, нормативні кризи дорослості, особистісні та соціальні кризи.

Узагальнення вивченого: діагностика знань, виконання вправ, робота з психологічними тестами.

Завдання для підготовки до семінарського заняття:

I. З метою узагальнення вивченого, успішного виконання вправ, психологічних та контрольних тестів, опрацювавши конспект лекції та рекомендовану літературу, знати відповіді на запропоновані запитання.

Контрольні запитання до теми

1. Розкрийте загальну характеристику психічного і особистісного розвитку особистості в період ранньої та зрілої дорослості.
2. Охарактеризуйте соціальну ситуацію розвитку особистості в період ранньої та зрілої дорослості.
3. Охарактеризуйте особливості професійної діяльності особистості в період ранньої та зрілої дорослості.
4. Охарактеризуйте розвиток самосвідомості особистості в період ранньої та зрілої дорослості.
5. Визначіть особливості спілкування особистості в період ранньої та зрілої дорослості.
6. Охарактеризуйте психологічні особливості формування професійних інтересів, нахилів і здібностей у особистості в період ранньої та зрілої дорослості.

II. Опрацювавши рекомендовану літературу, законспектувати та підготувати виступи відповідно до плану семінарського заняття.

Список рекомендованих джерел

1. Василенко Л., Савчин М. Вікова психологія. Київ : Академія, 2024. 384 с.
2. Кацавець Р. С. Вікова психологія : навчальний посібник / 2-ге вид., доп. Київ : Алерта, 2024. 142 с.
3. Сахно П. І., Теслик Н. М. Вікова психологія : конспект лекцій. Суми : Сумський державний університет, 2024. 190 с.
4. Сергеєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасека О. В. Вікова психологія : навчальний посібник. Київ : Алерта, 2020. 376 с.
5. Скрипченко О. В., Волинська Л. В., Огороднійчук З. В. Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. Київ : Просвіта, 2019. 113 с.

Семінарське заняття № 12

Тема: *Особливості психічного розвитку особистості в період старіння*

Вид заняття: семінар-практикум.

Методи: бесіда, діагностика знань, перегляд мультимедійних презентацій, психологічне дослідження, самостійна робота, перегляд науково-популярного фільму.

Мета: *знати* соціальну ситуацію розвитку та провідну діяльність особистості в період зрілої дорослості, розвиток психічних функцій та особливості розвитку особистості в період зрілої дорослості.

вміти використовувати форми і методи діагностики психічного розвитку людини в віці зрілої дорослості.

Мотивація навчання: особистісне і професійне самовдосконалення.

Актуалізація опорних знань: контрольні запитання (тестовий контроль) до теми «Особливості психічного розвитку особистості в період старіння».

План

1. Старість як етап онтогенезу.
2. Самосвідомість в період старості.
3. Особливості життєдіяльності людини у старості.
4. Мотиваційна та емоційна сфера людини у старості.
5. Особливості пізнавальних процесів у старості.
6. Фізіологічні обмеження і особливості поведінки людей похилого віку.
7. Особистість і здоров'я старих людей.

Основні поняття: старіння як явище, геронтопсихологія, біологічні теорії старіння, соціальні теорії старості, старість як когнітивна проблема, комплексні теорії старіння, криза старшого віку, ставлення до власного

старіння, Я-концепція у пізньому віці, типи особистості в період старіння та старості.

Узагальнення вивченого: діагностика знань, виконання вправ, робота з психологічними тестами.

Завдання для підготовки до семінарського заняття:

I. З метою узагальнення вивченого, успішного виконання вправ, психологічних та контрольних тестів, опрацювавши конспект лекції та рекомендовану літературу, знати відповіді на запропоновані запитання.

Контрольні запитання до теми

1. Розкрийте особливості періоду старості як етап онтогенезу.
2. Охарактеризуйте особливості самосвідомості в період старості.
3. Охарактеризуйте особливості життєдіяльності людини у старості.
4. Визначіть особливості мотиваційної та емоційної сфери людини у старості.
5. Охарактеризуйте особливості пізнавальних процесів у старості.
6. Проаналізуйте фізіологічні обмеження і особливості поведінки людей похилого віку.
7. Охарактеризуйте особливості особистісної сфери і здоров'я старих людей.

II. Опрацювавши рекомендовану літературу, законспектувати та підготувати виступи відповідно до плану семінарського заняття.

Список рекомендованих джерел

1. Василенко Л., Савчин М. Вікова психологія. Київ : Академія, 2024. 384 с.
2. Кацавець Р. С. Вікова психологія : навчальний посібник / 2-ге вид., доп. Київ : Алерта, 2024. 142 с.

3. Сахно П. І., Теслик Н. М. Вікова психологія : конспект лекцій. Суми : Сумський державний університет, 2024. 190 с.
4. Сергєєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасєка О. В. Вікова психологія : навчальний посібник. Київ : Алерта, 2020. 376 с.
5. Скрипченко О. В., Волинська Л. В., Огороднійчук З. В. Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. Київ : Просвіта, 2019. 113 с.

6. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1.	Тема 1. Вікова психологія як галузь психологічної науки	6	9
2.	Тема 2. Історичний розвиток вікової психології	6	9
3.	Тема 3. Теоретичні основи вікової психології	6	9
4.	Тема 4. Пренатальний період. Психічний розвиток дитини в період новонародженості (0-2 міс)	6	9
5.	Тема 5. Психічний розвиток дитини в немовлячому віці (2 міс-1 рік)	6	9
6.	Тема 6. Психічний розвиток дитини в ранньому віці (1-3 роки)	6	9
7.	Тема 7. Психічний розвиток дитини в дошкільному віці (3-7 років)	6	9
8.	Тема 8. Психологічні особливості розвитку молодшого школяра (7-11 років)	6	9
9.	Тема 9. Психологія підлітка (11-15 років)	6	9
10.	Тема 10. Психологія ранньої та зрілої юності	6	9
11.	Тема 11. Психологія ранньої та	6	9

	зрілої дорослості		
12.	Тема 12. Особливості психічного розвитку особистості в період старіння	6	9
	Разом	72	108

Оформлення звіту про самостійну роботу

Підсумком самостійної роботи вивчення дисципліни «Вікова психологія» є складання письмового звіту за темами, вказаними в п. 6.

Захист звіту про самостійну роботу відбувається у терміни, обумовлені студентом і викладачем.

Види самостійної роботи

1. Захист звіту про самостійну роботу
2. Презентація наукового фільму.
3. Презентація першоджерел.
4. Презентація наукової статті.
5. Написання наукової статті для публікації.
6. Підготовка виступу на студентській конференції.
7. Участь в олімпіаді з психології.

7. Питання до підсумкового контролю з дисципліни «Вікова психологія»

1. Предмет і завдання, етапи розвитку вікової психології як науки.
2. Структура, функції вікової психології та зміст основних категорій вікової психології.
3. Взаємозв'язки вікової психології з іншими галузями знання.
4. Місце вікової психології в системі наукового знання та зміст основних категорій вікової.

5. Історія становлення вікової психології.
6. Поняття розвитку і формування, в контексті вікової психології.
7. Проблеми вікового розвитку у вітчизняній та зарубіжній психології.
8. Загальні закономірності психічного розвитку.
9. Рушійні сили розвитку психіки.
10. Поняття «криза» та «вікова періодизація».
11. Проблема вікового розвитку у вітчизняній та зарубіжній психології.
12. Основні вітчизняні та зарубіжні підходи до вивчення особистості
13. Загальна характеристика пренатального розвитку.
14. Фази пренатального розвитку.
15. Загальна характеристика періоду новонародженості (0-2 місяці).
16. Криза новонародженості.
17. Соціальна ситуація розвитку і провідна діяльність немовляти.
18. Розвиток у немовляти сприйняття. Розпізнавання немовлям інформації.
19. Виокремлення немовлям категорій та розвиток у немовлят пам'яті.
20. Криза першого року життя.
21. Соціальна ситуація розвитку і провідна діяльність дитини в ранньому віці.
22. Розвиток психічних функцій в ранньому віці та мова.
23. Особливості розвитку особистості дитини в період від 1 до 3 років.
24. Криза трьох років. Новоутворення дітей раннього віку.
25. Соціальна ситуація розвитку та анатомо-фізіологічні особливості дитини дошкільного віку.

26. Гра як провідна діяльність дитини в дошкільному віці.
27. Сенсорний розвиток та розумовий розвиток дошкільника.
28. Особливості розвитку особистості дитини в період від 3 до 7 років.
29. Новоутворення дітей дошкільного віку. Криза семи років.
30. Соціальна ситуація розвитку та анатомо-фізіологічні особливості першокласника.
31. Навчання як провідна діяльність першокласника.
32. Сенсорний розвиток та розумовий розвиток першокласника.
33. Особливості розвитку особистості дитини в період від 6 до 7 років.
34. Новоутворення та криза семи років.
35. Психологічна готовність до шкільного навчання.
36. Проблеми соціально-психологічної адаптації першокласника.
37. Психофізичний розвиток дитини молодшого шкільного віку.
38. Навчання як провідна діяльність молодшого школяра.
39. Місце гри в житті дітей молодшого шкільного віку.
40. Новоутворення дітей молодшого шкільного віку.
41. Розвиток та формування самосвідомості.
42. Розвиток спонукальної сфери молодшого школяра.
43. Особливості пізнавальної сфери молодшого школяра.
44. Розвиток емоційно-вольової сфери в молодшому шкільному віці.
45. Загальна характеристика психічного і особистісного розвитку підлітка.
46. Соціальна ситуація розвитку та провідна діяльність підлітка.

47. Новоутворення підліткового віку
48. Розвиток самосвідомості у підлітковому віці.
49. Розвиток спонукальної (мотиваційної) сфери підлітка.
50. Педагогічно занедбані підлітки та особливості кризи 13 років.
51. Загальна характеристика психічного і особистісного розвитку в період ранньої юності.
52. Характеристика учбово-професійної діяльності старшокласників.
53. Формування особистості старшокласника.
54. Соціальна ситуація розвитку та провідна діяльність старшокласника.
55. Особливості спілкування у ранній юності.
56. Особливості розумової діяльності у старшокласників.
57. Психологічні особливості формування професійних інтересів, нахилів і здібностей у старшокласників.
58. Загальна характеристика психічного і особистісного розвитку в період зрілої юності.
59. Характеристика професійної діяльності особистості в період зрілої юності.
60. Соціальна ситуація розвитку та провідна діяльність особистості в період зрілої юності.
61. Особливості розумової діяльності у особистості в період зрілої юності.
62. Психологічні особливості формування професійних інтересів, нахилів і здібностей у особистості в період зрілої юності
63. Загальна характеристика психічного і особистісного розвитку особистості в період ранньої дорослості.
64. Характеристика професійної діяльності особистості в період ранньої дорослості.
65. Соціальна ситуація розвитку та провідна діяльність особистості в період ранньої дорослості.

66. Психологічні особливості формування професійних інтересів, нахилів і здібностей у особистості в період ранньої дорослості.
67. Загальна характеристика психічного і особистісного розвитку особистості в період зрілої дорослості.
68. Характеристика професійної діяльності особистості в період зрілої дорослості.
69. Соціальна ситуація розвитку та провідна діяльність особистості в період зрілої дорослості.
70. Особливості спілкування особистості в період зрілої дорослості.
71. Психологічні особливості формування професійних інтересів, нахилів і здібностей у особистості в період зрілої дорослості.
72. Самосвідомість в період старості.
73. Особливості життєдіяльності людини у старості.
74. Мотиваційна та емоційна сфера людини у старості.
75. Особливості пізнавальних процесів у старості.
76. Фізіологічні обмеження і особливості поведінки людей похилого віку.

Шкала оцінювання навчальних досягнень студентів

Види занять	Бали
1. Поточна складова оцінювання	
1.1. Вікова психологія як галузь психологічної науки	4
1.2. Історичний розвиток вікової психології	4
1.3. Теоретичні основи вікової психології	4
1.4. Пренатальний період. Психічний розвиток дитини в період новонародженості (0-2 міс)	4

1.5. Психічний розвиток дитини в немовлячому віці (2 міс-1 рік)	4
1.6. Психічний розвиток дитини в ранньому віці (1-3 роки)	4
1.7. Психічний розвиток дитини в дошкільному віці (3-7 років)	4
1.8. Психологічні особливості розвитку молодшого школяра (7-11 років)	4
1.9. Психологія підлітка (11-15 років)	4
1.10. Психологія ранньої та зрілої юності	4
1.11. Психологія ранньої та зрілої дорослості	4
1.12. Особливості психічного розвитку особистості в період старіння	4
1.13. Самостійна робота	12
Всього поточна складова оцінювання:	60
2. Підсумкова складова оцінювання	
2.1. Модульний контроль №1	20
2.2. Модульний контроль №2	20
Всього підсумкова складова оцінювання:	40
Разом:	100

Сума балів за всі форми навчальної діяльності

Сума балів за всі форми навчальної діяльності	Для заліку
90 – 100	Зараховано
82 – 89	
74 – 81	
64 – 73	
60 – 63	
35 – 59	не зараховано з можливістю повторного складання
0 – 34	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

8. Список використаних та рекомендованих джерел

Базові

1. Василенко Л., Савчин М. Вікова психологія. Київ : Академія, 2024. 384 с.
2. Кацавець Р. С. Вікова психологія : навчальний посібник / 2-ге вид., доп. Київ : Алерта, 2024. 142 с.
3. Сахно П. І., Теслик Н. М. Вікова психологія : конспект лекцій. Суми : Сумський державний університет, 2024. 190 с.
4. Сергєєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасека О. В. Вікова психологія : навчальний посібник. Київ : Алерта, 2020. 376 с.
5. Скрипченко О. В., Волинська Л. В., Огороднійчук З. В. Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. Київ : Просвіта, 2019. 113 с.

Додаткові

1. Павелків Р. В. Вікова психологія : підручник. Київ : Кондор, 2018. 469 с.
2. Подоляк Л. Г. Основи вікової психології : навчальний посібник. Київ : Главник, 2018. 112 с. (серія «Психол. інструментарій»).
3. Савчин М. В., Василенко Л. П. Вікова психологія : навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2017. 360 с. (Альма-матер).
4. Сахно П. І., Білодід С., Подолкова С. В. Соціальний інститут сім'ї в процесі навчання дітей. *Соціально-*

- гуманітарні аспекти розвитку сучасного суспільства*: Матеріали восьмої Всеукраїнської наукової конференції студентів, аспірантів, викладачів та співробітників (Суми, 16–17 квітня 2020 р.) / уклад. М. М. Набок. Суми : Сумський державний університет, 2020. С. 415–420.
5. Сахно П. І., Лутцева М. Рівень інтернет-залежності у осіб підліткового та юнацького віку в період воєнного стану. X Всеукраїнська наукова конференція студентів, аспірантів та викладачів Сумського державного університету *«Соціально-гуманітарні аспекти розвитку сучасного суспільства»* 27–28 квітня 2023 р. С. 268–273.
 6. Титаренко Т. М. Психологія життєвої кризи. Київ : Знання, 2018. 234 с.
 7. Шпак С. Г. 07-03-125S Силабус навчальної дисципліни «Вікова психологія» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня освітньо-професійної програми спеціальності 053 «Психологія» денної та заочної форми навчання [Електронне видання]. Рівне : НУВГП, 2023. 15 с.
 8. Шпак С. Г. 07-10-87S Силабус навчальної дисципліни «Вікова психологія» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня освітньо-професійної програми спеціальності 053 «Психологія» денної та заочної форми навчання [Електронне видання]. Рівне : НУВГП, 2025. 12 с.
 9. Шпак С. Г., Конопатська О. С. Дослідження особливостей проявів агресії в дошкільному віці. Міжнародна науково-практична конференція

- «Актуальні проблеми науки, освіти та технологій в умовах сучасних викликів»*: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Умань, 21 березня 2023 р.): у 2 ч. Умань : ЦФЕНД, 2023. Ч. 1. 75 с. С. 53–55.
10. Шпак С. Г., Осіпчук А. І. Особливості розвитку емоційного інтелекту в підлітковому віці. *«КРЕАТИВНИЙ ПРОСТІР»*: електрон. наук. журн. Випуск 16. Харків : СГ НТМ «Новий курс», 2023. С. 74–76.
 11. Шпак С. Г., Надобенко К. М. Вікові особливості проявів тривожності в молодшому шкільному віці. Мультидисциплінарний науковий часопис *«Нотатки сучасної науки»*, Випуск 13. Харків : СГ НТМ «Новий світ», 2024. 81 с. С. 27–29.
 12. Шпак С. Г., Мірошніченко О. М. Вплив соціометричного статусу на самооцінку молодшого школяра. Мультидисциплінарний науковий часопис *«НОТАТКИ СУЧАСНОЇ НАУКИ»*. Випуск 21. Харків : СГ НТМ «Новий світ», 2025. 55 с. С. 18–20.
 13. Шпак С. Г., Бондарчук І. А. Теоретичні аспекти особливостей конфліктної поведінки у підлітковому віці Збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції *«Детермінанти соціально-економічного відновлення держави, регіонів та суб'єктів господарювання»*, присвяченій 20-річчю кафедри фінансів та економічної безпеки, в навчально-науковому інституті економіки та менеджменту Національного університету водного

- господарства та природокористування (15 листопада 2024 р.). Рівне : НУВГП, 2024. 831 с.
14. Шпак С. Г. Михайлова А. О. Сучасні проблеми подолання інтернет-залежності у підлітків. Збірник наукових праць *«Соціально-гуманітарний вісник»*, Випуск 50. Харків : СГ НТМ «Новий світ», 2024. 81 с. С. 25–26.
15. Шпак С. Г. ВІКОВІ ОСОБЛИВОСТІ МІЖОСОБИСТІСНИХ СТОСУНКІВ У МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ. *Психологія: реальність і перспективи*. Збірник наукових праць РДГУ №24 (2025) включено до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б»). Спеціальність 053- «Психологія». Наказ Міністерства освіти і науки України від 15.04.2021, № 420 (фахове видання). Публікація 30.06.2025 р.
16. Sakhno P., Maliovana N. V., Skoropys U. M. The Peculiarities of the Behavior of Persons of Early Adulthood in Conditions of the Social Restrictions. X Всеукраїнська наукова конференція студентів, аспірантів та викладачів Сумського державного університету *«Соціально-гуманітарні аспекти розвитку сучасного суспільства»* 27–28 квітня 2023 р. С. 315–320.

9. Інформаційні ресурси

1. Обласна наукова бібліотека (м. Рівне, вул. О. Борисенка, 6). URL: <http://www.lib.rv.ua/>
2. Рівненська централізована бібліотечна система (м. Рівне, вул. Київська, 44). URL: <http://www.cbc.rv.ua>.
3. Наукова бібліотека НУВГП (м. Рівне, вул. Олекси Новака, 75). URL: <https://nuwm.edu.ua/telefonnyi-dovidnyk/item/biblioteka> (інформаційні ресурси у цифровому репозиторії).